

ЦИВІЛЬНЕ ТА ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО І ПРОЦЕС

УДК 347.965.42(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2023.2.5>

Горбенко Н. О.,

аспірантка

Науково-дослідного інституту публічного права

ПІДСТАВИ НАБУТТЯ ЗАГАЛЬНОЇ
ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ДІЄЗДАТНОСТІ МЕДІАТОРАМИ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті проаналізовано теоретичні та нормативно-правові положення щодо дієздатності медіаторів в Україні як складової їх правосуб'єктності. З'ясовано, що досягнення загальної дієздатності є другою стадією формування правосуб'єктності медіатора за умови досягнення якої реалізуються його права та обов'язки. Медіатор може виступати в наступних правових статусах: 1) найманого працівника (спеціаліст, що діє «за наймом»), який діє на підставі договору, укладеного з: а) об'єднанням медіаторів; б) суб'єктом, що забезпечує проведення медіації; 2) особи, яка діє індивідуально як самозайнята особа, як: а) фізична особа – підприємець; б) особа, що провадить незалежну професійну діяльність. Медіатори, які діють індивідуально можуть взаємодіяти з об'єднаннями медіаторів та суб'єктами, які забезпечують проведення медіації, також на договірній основі. Дієздатність медіатора автор поділяє на загальну, яка наявна у медіатора на всіх стадіях процедури медіації незалежно від спору, на вирішення якого вона спрямована; спеціальну, що характерна тільки для конкретних видів спорів. Загальна дієздатність медіатора виникає з моменту його реєстрації як фізичної особи – підприємця або особи, яка здійснює незалежну професійну діяльність (передусім за кодом 74.90 КВЕД-2010), а в разі укладення з ним трудового договору – взяття на посаду медіатора (за кодом професії КП 2442.2 Національного класифікатора України ДК 003:2010). З метою приведення ПК України у відповідність до «Про медіацію» запропоновано розширення видів незалежної професійної діяльності шляхом доповнення списку їх видів і включення до нього медіаторів. Також зазначено, що не сприяє становленню інституту медіаторів відсутність єдиних підходів до набуття статусу медіатора (їх загальної дієздатності) та відсутність Загального реєстру медіаторів, адміністратором якого могло б виступати Міністерство юстиції України. Зроблено авторський висновок, що набуття спеціальної дієздатності є факультативним і обумовлене внесенням медіаторів до відповідних реєстрів медіаторів, які ведуть об'єднання медіаторів та суб'єкти, які забезпечують проведення медіації у відповідних сферах.

Ключові слова: медіатор, реєстр медіаторів, правосуб'єктність медіатора, дієздатність, спеціальна дієздатність, сертифікат базової підготовки медіатора, спеціальна підготовка медіатора, альтернативні засоби вирішення спорів, надавач соціальних послуг, реєстр медіаторів.

Horbenko N. O. Grounds for acquisition of general and special legal capacity by mediators in Ukraine

Abstract. The article analyzes the theoretical and normative legal provisions regarding the legal capacity of mediators in Ukraine as a component of their legal personality. It has been found that the achievement of general legal capacity is the second stage of formation of the mediator's legal personality, upon the condition of achieving which his rights and obligations are realized. A mediator can act in the following legal statuses: 1) an employee (specialist acting "for hire") who acts on the basis of a contract concluded with: a) an association of mediators; b) the entity providing mediation; 2) a person acting individually as a self-employed person, such as: a) a natural person – an entrepreneur; b) a person engaged in independent professional activity. Mediators who act individually can interact with associations of mediators and entities that provide mediation, also on a contractual basis. The author divides the capacity of the mediator into: general, which is available to the mediator at all stages of the mediation procedure, regardless of the dispute, the resolution of which is aimed at; special, which is characteristic only for specific types of disputes. The general legal capacity of a mediator arises from the moment of his registration as a natural person – an entrepreneur or a person engaged in independent professional activity (primarily according to code 74.90 KVED-2010), and in the case of concluding an employment contract with him – taking on the position of mediator (according to the profession code KP 2442.2 of the National Classifier of Ukraine DK 003:2010). In order to bring the Tax Code of Ukraine into compliance with the Law of Ukraine "On Mediation", it is proposed to expand the types of independent

professional activity by supplementing the list of their types and including mediators in it. It is also stated that the absence of uniform approaches to the acquisition of mediator status (their general legal capacity) and the absence of a General Register of mediators, which could be administered by the Ministry of Justice of Ukraine, do not contribute to the establishment of the mediators' institute. The author's conclusion was made that the acquisition of special legal capacity is optional and conditioned by the entry of mediators into the relevant registers of mediators, which lead the association of mediators and entities that ensure the conduct of mediation in the relevant spheres.

Key words: mediator, register of mediators, mediator's legal personality, legal capacity, special legal capacity, mediator's basic training certificate, mediator's special training, alternative means of dispute resolution, provider of social services, register of mediators.

Постановка проблеми. Становлення України як правової держави супроводжує трансформація правової культури, впровадження різних форм мирного врегулювання конфліктів і серед широкого спектру альтернативних способів врегулювання спорів особливої актуальності і розвитку набуває процедура медіації, яка одержала своє законодавче закріплення та передбачає наявність медіатора, який наділяється відповідним правовим статусом як спеціально підготовлена нейтральна, незалежна, неупереджена фізична особа, яка проводить медіацію, наділена комплексом прав та обов'язків із проведення медіації. Невід'ємним елементом правового статусу медіатора є його правосуб'єктність і саме такий її елемент як дієздатність формує можливість реалізації покладених на медіатора прав та обов'язків. Незважаючи на те, що перші кроки із закріплення інституту медіації на рівні законодавства вже зроблені, саме питання дієздатності медіатора залежно від форми та сфери здійснення ним діяльності залишаються недостатньо визначеними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні питання правового статусу та правосуб'єктності особи, включаючи дієздатність, досліджували та висвітлювали у своїх наукових працях такі вчені, як С. Бобровнік, О. Дзера, Т. Грекул-Ковалик, В. Костюк, Н. Кузнєцова, Н. Оніщенко, П. Рабінович, В.А. Січевлюк, О. Скакун, Я. Шевченко, Н. Якимчук та інші. Положення їх досліджень стали підґрунтям для аналізу правового статусу медіатора в Україні такими вченими, як О. Белінська, В. Бучко, М. Вікторчук, Р. Гордієнко, Р. Гаврилук, Є. Єрьоменко, Н. Ковалко, Н. Мазаракі, О.С. Можайкіна [1], Г. Огренчук, М. Поліщук, В. Родченко, Л. Романадзе та інші. Нами в попередній публікації було

висвітлено питання правоздатності медіаторів, проте відсутність комплексного та ґрунтовного аналізу дієздатності медіатора в Україні спонукає здійснювати дослідження підстав її виникнення, відмінності загальної та спеціальної дієздатності медіаторів, моментів їх настання. Зокрема, М. Вікторчук зазначає, що ефективно правове регулювання медіації потребує чіткого встановлення порядку доступу до професії медіатора та припинення його статусу [2, с. 174].

Метою статті є висвітлення правових підстав набуття загальної та спеціальної дієздатності у медіаторів в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Медіація один з провідних альтернативних способів вирішення спорів, в ст. 1 Закону України «Про медіацію» від 16 листопада 2021 року № 1875-ІХ (далі – Закон № 1875) визначається як «позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів» [3]. За визначенням Г. В. Єрьоменко, медіація – це «процес переговорів, у якому для вирішення конфлікту залучається медіатор (посередник), який організовує переговори між сторонами, вислуховує їх аргументацію щодо суті спору й активно допомагає сторонам оцінити можливість прийняття компромісного й самостійного рішення для задоволення інтересів усіх учасників переговорів [4, с. 67].

Саме на медіатора покладається проведення медіації, виконання ролі незалежної, нейтральної, неупередженої особи, яка застосовуючи спеціальних професійний інструментарій допомагає сторонам досягти взаємного, узгодженого рішення, що відповідає їх потребам та інтересам.

Відповідно до теорії права складовими елементами правосуб'єктності є: 1) правоздатність (передбачена нормами права здатність особи мати суб'єктивні права і виконувати юридичні обов'язки); 2) дієздатність (передбачена нормами права здатність особи самостійно, своїми усвідомленими діями (бездіяльністю) здійснювати (використовувати, виконувати, припиняти) суб'єктивні права і юридичні обов'язки); 3) деліктоздатність (здатність нести відповідальність за вчинені правопорушення) [5, с. 403–405].

Досягнення загальної дієздатності є другою стадією формування правосуб'єктності медіатора. Вона передбачає готовність (здатність) особи самостійно здійснювати функції суб'єкта права [6, с. 135].

Щодо перебування в спільноті медіаторів (об'єднаннях, асоціаціях тощо) законодавець надав медіаторам широкі можливості, зокрема передбачено наступні професійні можливості для таких осіб:

а) вони мають право входити до певного об'єднання медіаторів – добровільного професійного громадського об'єднання, що утворюється «для здійснення та захисту прав і свобод членів такого об'єднання та/або розвитку медіації, та/або сприяння впровадженню культури мирного вирішення конфліктів (спорів), та/або здійснення професійного самоврядування медіаторів, та/або для забезпечення надання послуги з медіації» (п. 5 ч. 1 ст. 1 Закону) [3];

б) можуть працювати самостійно «індивідуально» (ч. 2 ст. 11 Закону № 1875) [3], не перебуваючи в певній спільноті.

Відповідно до ч. 2 ст. 11 Закону № 1785 «медіатор може надавати послуги з медіації на платній чи безоплатній основі, за наймом, через суб'єкта, що забезпечує проведення медіації, через об'єднання медіаторів або індивідуально». Отже, медіатор може виступати в наступних правових статусах.

1. *Медіатор як найманий працівник (спеціаліст, що діє «за наймом»), який діє на підставі договору, укладеного з:*

а) *об'єднанням медіаторів*, яким відповідно до п. 8 ч. 1 ст. 1 Закону № 1875 є «добровільне об'єднання, утворене відповідно до Закону України «Про громадські об'єднання»

для здійснення та захисту прав і свобод членів такого об'єднання та/або розвитку медіації, та/або сприяння впровадженню культури мирного вирішення конфліктів (спорів), та/або здійснення професійного самоврядування медіаторів, та/або для забезпечення надання послуги з медіації» [3];

б) *суб'єктом, що забезпечує проведення медіації*, яким відповідно до п. 8 ч. 1 ст. 1 Закону № 1875 є «юридична особа будь-якої організаційно-правової форми, що забезпечує надання послуги з медіації та веде реєстр медіаторів» [3].

Термін «найм» в законі вживається без уточнення, а тому потребує правового аналізу. Передусім розуміємо відносини найму як такі, що виникають на підставі договору найму (оренди), за яким «наймодавець передає або зобов'язується передати наймачеві майно у володіння та користування за плату на певний строк» (ст. 759 ЦК України) [7]. Щодо фізичної особи термін «найм» вживається лише в трудовому законодавстві, зокрема в таких словосполученнях як «наймана праця» (ст. 11, 12, 18, 22, 49-2, 49-4, 259, 265, КЗпПУ) та «наймані працівники» (ст. 95 КЗпПУ) [8], а отже медіатор може бути найманим працівником, з яким укладено трудовий договір об'єднанням медіаторів чи суб'єктом, що забезпечує проведення медіації.

Також зазначимо, що в ст. 46 Господарського кодексу України, що має назву «Право найму працівників і соціальні гарантії щодо використання їх праці» закріплено, що «підприємці мають право укладати з громадянами договори щодо використання їх праці» [9]. При цьому такі договори можуть мати характер трудових або цивільно-правових. Суб'єкти, що забезпечують проведення медіації, що утворені в організаційно-правовій формі, що дозволяє їм бути суб'єктами підприємництва, можуть укладати з медіаторами цивільно-правові договори, зокрема договір підряду, за яким «одна сторона (підрядник) зобов'язується на свій ризик виконати певну роботу за завданням другої сторони (замовника), а замовник зобов'язується прийняти та оплатити виконану роботу» (ст. 837 ЦК України) [7]. Тобто за договорами підряду оплачується не процес праці, а його

конкретний (кінцевий) результат, який визначається після закінчення роботи і оформляється актом приймання-передачі виконаних робіт (наданих послуг), на підставі яких і здійснюється виплата винагороди. Такі відносини передбачають наявність певної автономії медіатора, який визнається самозайнятою особою. Але якщо договір, який укладений з медіатором в формі договору, має ознаки трудового договору, яким відповідно до ст. 21 Кодексу законів про працю України від 10 грудня 1971 року № 322-VIII є «угода між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом чи фізичною особою, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, а власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін» [8], то лише в такому разі медіатора буде визнано найманою особою [10].

Медіатори як працівники обліковуються за відповідним кодом професії. Ще донедавна в класифікаторі професій була відсутня позиція, яка б визначала код такого напряму професійної діяльності як медіатор, про що як про недолік законодавства зазначають дослідники [11].

У багатьох країнах світу медіація визнається окремою професією. Лише нещодавно і в Україні було визнано самостійною професією діяльність медіатора і включено її до класифікатора професій, а саме до Показника професійних назв робіт за кодами професій, що закріплено в Додатку А за кодом КП 2442.2 «Фахівець з урегулювання конфліктів та медіації у соціально-політичній сфері» (зміна № 6 до Національного класифікатора України ДК 003:2010) [12]. В Додатку А за цим же кодом зазначено такі професії як «Археографи, археологи, географи, кримінологи, палеографи та соціологи» [13]. Однак, окремо в класифікаторі закріплено таку професію як «Фахівець з вирішення конфліктів (побутова сфера)» за кодом 3460 (в тексті Класифікатора і в його додатках А і Б) закріп-

лено в межах загальної групи соціальних працівників.

2. *Медіатор, який діє індивідуально як самозайнята особа.* Так, відповідно до ч. 2 ст. 11 Закону № 1875 «медіатор проводить медіацію індивідуально як фізична особа, яка провадить незалежну професійну діяльність, або як фізична особа – підприємець» [3]. Тут варто звернути увагу на п. 14.1.226 Податкового кодексу України (ПК України), де закріплено, що «платник податку, який є фізичною особою – підприємцем або провадить незалежну професійну діяльність за умови, що така особа не є працівником в межах такої підприємницької чи незалежної професійної діяльності», є самозайнятою особою [14]. Таким чином медіатор може діяти як:

а) *фізична особа – підприємець* (абз. 2 ч. 2 ст. 11 Закону № 1875), а тому має бути належно зареєстрований в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» [15], з одночасним його внесенням до Державного реєстру фізичних осіб – платників податків, а саме його підрозділу, в якому обліковуються самозайняті особи. В такому разі медіатор може перебувати як на загальній системі оподаткування, сплачуючи податок на доходи фізичних осіб в порядку, що закріплений передусім в ст. 177 ПК України [14], так і на спрощеній системі оподаткування, тобто бути платником єдиного податку;

б) *особа, що провадить незалежну професійну діяльність* (абз. 2 ч. 2 ст. 11 Закону № 1875) [3], порядок реєстрації якої не потребує внесення її до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, проте є необхідність взяття її на податковий облік як самозайнятої особи в порядку ст. 65 ПК України з внесенням до Державного реєстру фізичних осіб – платників податків записів про державну реєстрацію незалежної професійної діяльності (п. 65.2 ПК України) [14]. Здійснення медіації такою особою медіатором розглядається як форма незалежної професійної діяльності, поняття якої закріплене

в абз 2 пп. 14.1.226 ПК України, як «участь фізичної особи у науковій, літературній, артистичній, художній, освітній або викладацькій діяльності, діяльність лікарів, приватних нотаріусів, приватних виконавців, адвокатів, арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів), аудиторів, бухгалтерів, оцінщиків, інженерів чи архітекторів, особи, зайнятої релігійною (місіонерською) діяльністю, іншою подібною діяльністю за умови, що така особа не є працівником або фізичною особою – підприємцем (за виключенням випадку, передбаченого п. 65.9 ПК України) та використовує найману працю не більш як чотирьох фізичних осіб» В такому разі медіатор сплачує податок на доходи фізичних осіб в порядку, що закріплений передусім в ст. 178 ПК України» [14]. Вважаємо за недолік відсутність в зазначеному переліку медіаторів при тому, що він виглядає невичерпним, оскільки вживання одразу після словосполучення «особи, зайнятої релігійною (місіонерською) діяльністю» слів «іншою подібною діяльністю» може призвести до вузького їх тлумачення. Судячи з розміщеної на офіційному веб-сайті Головного управління ДПС у Житомирській області інформації, податкові органи притримуються широкого підходу [16]. Відповідно, пропонуємо перелік видів незалежної професійної діяльності розширити і доповнити пп. 14.1.226 п. 14.1 ст. 14 ПК України після слів «адвокатів» через кому словом «медіаторів» з метою його приведення у відповідність з абз. 2 ч. 2 ст. 11 Закону № 1875.

Оскільки медіатор здійснює фахову професійну діяльність як суб'єкт економічної діяльності, при його реєстрації як самозайнятої особи визначаються відповідні види діяльності відповідно до КВЕД-2010.

По-перше, при реєстрації особи, яка має намір діяти як медіатор, в Державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських об'єднань як *фізичної особи – підприємця* в заяві та відповідній реєстраційній картці мають бути зазначені відповідні КВЕД.

В рекомендації, наданій Державною службою статистики України, зазначається, що діяльність з медіації згідно з Методологіч-

ними основами та поясненнями до позицій КВЕД-2010 класифікують у позиції 74.90 «Інша професійна, наукова та технічна діяльність, н.в.і.у.», де «н.в.і.у.» означає «не віднесена до інших угруповань» [16]. Однак, медіатор може обирати для себе і додаткові КВЕД, якщо здійснює і іншу діяльність.

По-друге, відповідно до пунктів 65.3 та 65.4 статті 65 розділу II ПК України для взяття на облік фізичної особи, яка має намір провадити *незалежну професійну діяльність*, така особа повинна подати до контролюючого (податкового) органу за місцем постійного проживання заяву та свідоцтво про реєстрацію чи інший документ (дозвіл, сертифікат тощо), що підтверджує право фізичної особи на провадження незалежної професійної діяльності [14]. Таким документом є свідоцтво про проходження базової підготовки медіатора.

Відповідно до пункту 63.5 статті 63 розділу II Податкового кодексу України фізичні особи – підприємці та особи, які мають намір провадити незалежну професійну діяльність, підлягають взяттю на облік як самозайняті особи у контролюючих органах згідно з Кодексом [14]. При взятті на облік фізичних осіб – підприємців у контролюючих (податкових) органах, яке здійснюється за податковою адресою на підставі відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, наданих державним реєстратором згідно із Законом України від 15 травня 2003 року № 755-ІУ «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» [15] з урахуванням зазначених в реєстрі КВЕД. У цьому випадку взяття на облік фізичної особи – підприємця здійснюється без вимоги пред'явлення будь-якого свідоцтва, дозволу, сертифікату на здійснення такої діяльності.

Якщо особа, яка має намір здійснювати діяльність з медіації вже зареєстрована як самозайнята особа і вже знаходиться на податковому обліку як самозайнята особа, але планує проводити медіацію індивідуально як фізична особа, яка провадить незалежну професійну діяльність, то така особа не підлягає додатковому (окремому) взяттю

на облік в контролюючому органі. У такому разі особа подає заяву (для осіб, які провадять незалежну професійну діяльність) за формою № 5-ОПП з позначкою «Зміни», в якій зазначити вид діяльності відповідно до КВЕД-2010 74.90 «Інша професійна, наукова та технічна діяльність, н.в.і.у.» [16]. Отже, реєстрація медіатора як самозайнятої особи (якщо він не є найманим працівником) є одним з кроків набуття його дієздатності, необхідною її умовою.

Ще одним моментом набуття дієздатності медіатора є його реєстрація у відповідних реєстрах саме як медіатора, що діє у відповідній сфері. Цей момент обумовлює виникнення спеціальної дієздатності медіатора. Відмітимо, що в ст. 12 Закону України «Про медіацію» та інших його положеннях прямо не закріплено обов'язок медіатора бути включеним до певного Реєстру медіаторів []. Вказаний Закон закріплює лише, що об'єднання медіаторів та суб'єкти, що забезпечують проведення медіації: 1) можуть встановлювати додаткові вимоги до медіаторів, яких вони включають до своїх реєстрів, зокрема щодо наявності спеціальної підготовки, віку, освіти, практичного досвіду тощо (ч. 4 ст. 9); 2) ведуть реєстри медіаторів з дотриманням вимог закону щодо збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу (ч. 1 ст. 14) [3]. В Законі № 1875 нічого не сказано про те, чи зобов'язаний медіатор, який здійснює діяльність індивідуально бути включений до відповідних Реєстрів медіаторів. Це питання залишається дискусійним і потребує належного врегулювання.

Щодо самих Реєстрів медіаторів відмітимо, що відповідно до Закону України «Про медіацію» суб'єкти, що забезпечують проведення медіації (п. 5 ч. 1 ст. 1) та об'єднання медіаторів (ч. 4 ст. 9) [3] ведуть реєстри медіаторів, які: 1) є найманими працівниками; 2) з якими укладено договори про надання ними медіації. Також відповідно до ст. 14 Закону України «Про медіацію» об'єднання медіаторів та суб'єкти, що забезпечують проведення медіації, ведуть реєстри медіаторів з дотриманням вимог закону щодо збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної

інформації про особу. Зокрема, суб'єктами, що забезпечують проведення медіації на сьогодні відповідно до ч. 2 ст. 7 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» [17] виступають центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, які залучають медіаторів, відібраних за конкурсом Координаційним центром з надання правової допомоги та включених до його Реєстру медіаторів [18]. Також суб'єктом, який забезпечує проведення медіації є Міжнародний комерційний арбітражний суд при Торгово-промисловій палаті України (ІСАС) відповідно до Закону України «Про медіацію» та Правил медіації Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України (Правила медіації МКАС) [19]. Нотаріальна палата України відповідно до ст. 61-1 Закону України «Про нотаріат» здійснює підготовку нотаріусів у сфері медіації, веде та оприлюднює реєстри нотаріусів, які пройшли підготовку у сфері медіації [20]. Власні реєстри медіаторів ведуть і об'єднання медіаторів, які включають в себе переважно медіаторів, які діють у відповідній сфері відносин (вирішення трудових, сімейних, корпоративних спорів тощо).

Але в разі здійснення медіаторами діяльності з проведення медіації, спрямованої на «профілактику складних життєвих обставин, подолання або мінімізацію їх негативних наслідків, особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах», як зазначено в Преамбулі Закону України «Про соціальні послуги», вона визначається соціальною послугою. В такому разі спеціальна дієздатність медіаторів виникає з моменту їх реєстрації як надавачів соціальної послуги медіації. Так, медіація належить до числа базових видів соціальних послуг відповідно до п. 18 ч. 6 ст. 16 Закону України «Про соціальні послуги» від 17 січня 2019 року № 2671-VIII (далі Закон № 2671) [21]. Також в ч. 8 ст. 16 Закону України «Про соціальні послуги» зазначено, що принципи медіації та статус медіатора регулюються Законом України «Про медіацію», а надання соціальної послуги з медіації регулюється цим Законом [21].

Так, Законом України «Про соціальні послуги» визначається система надання

соціальних послуг, що включає принципи, способи і форми надання відповідних соціальних послуг, сукупність суб'єктів, що взаємодіють на всіх етапах організації надання таких соціальних послуг. Зокрема медіація здійснюється з врахуванням: 1) цілей надання соціальних послуг, якими є: профілактика складних життєвих обставин; подолання складних життєвих обставин; мінімізація негативних наслідків складних життєвих обставин (ч. 1 ст. 2 Закону № 2671); 2) принципів надання соціальних послуг, які визначені в ст. 3 Закону № 2671; 3) відповідно до державного стандарту відповідної соціальної послуги, повноваження із затвердження якої належать центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері соціального захисту населення (Мінсоцполітики) (п. 9 ч. 2 ст. 11 Закону № 2671) [21], а саме Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації), затвердженого Наказом Міністерства соціальної політики України від 17.08.2016. № 892 [22]; 4) додержуватися обов'язків надання медіації як соціальної послуги, які закріплені в ч. 8 ст. 13 Закону № 2671. Звернемо увагу, що серед обов'язків медіатора як суб'єкта надання соціальної послуги є зобов'язання «забезпечувати навчання та підвищення кваліфікації працівників, які надають соціальні послуги».

Медіатори, організації, що забезпечують проведення медіації, та об'єднання медіаторів, які наймають медіаторів, відповідно до ч. 3 ст. 15 Закону України «Про соціальні послуги» визнаються надавачами соціальних послуг, якщо медіація стосується сфери дії вказаного Закону, а інформація про яких вноситься до розділу про надавачів соціальних послуг Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг [21]. В ч. 6 ст. 15 Закону України «Про соціальні послуги» зазначено, що «формування Реєстру здійснюється шляхом внесення до нього відповідної інформації уповноваженими органами системи надання соціальних послуг та надавачами соціальних послуг (крім фізичних осіб, які надають соціальні послуги з догляду відповідно до цього Закону без здійснення підприємницької діяльності). Внесення відомостей до Реєстру здійснюється протягом

однієї доби з моменту настання відповідної події (надходження звернення/повідомлення про надання соціальних послуг, здійснення оцінювання потреб особи/сім'ї у соціальних послугах, прийняття рішення про надання/відмову у наданні соціальних послуг, надання соціальних послуг, у тому числі тих, що надаються одноразово, екстрено (кризово) тощо)» [21]. Отже, реєстрація має відбуватися невідкладно – протягом доби з моменту надходження звернення за одержанням послуги медіації.

Відмітимо, що держателем *Реєстр надавачів та отримувачів соціальних послуг* є Мінсоцполітики, а адміністратором – державне підприємство, визначене Мінсоцполітики. Вказаний Реєстр є структурною частиною Єдиної інформаційної системи соціальної сфери, яку було впроваджено з 16 лютого 2023 року. Порядок та механізм ведення Реєстру визначено у Порядку формування, ведення та доступу до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 2021 року № 99 [23]. Формування (заповнення даних) Реєстру здійснюється уповноваженими органами системи надання соціальних послуг та надавачами соціальних послуг шляхом внесення до нього відповідної інформації (ч. 6 ст. 15 Закону № 2671) [21]. Надавачами соціальних послуг, які вносяться до реєстру, є лише «юридичні та фізичні особи, фізичні особи – підприємці, включені до розділу «Надавачі соціальних послуг» Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг» (п. 5 ч. 1 ст. 1 Закону № 2671) [21]. Реєстраторами виступають органи місцевого самоврядування, обласні державні адміністрації, Київська міська державна адміністрація, районні, районні у місті Києві державні адміністрації, виконавчі органи сільських, селищних, міських рад (їх посадові особи як уповноважені особи суб'єктів реєстрації).

Отже, одним з обов'язків медіатора і умовою надання ним громадянам послуги медіації як окремого виду соціальної послуги, що спрямована на профілактику складних життєвих обставин, подолання складних життєвих обставин та мінімізацію негативних наслідків складних життєвих обставин,

є внесення даних про нього до Реєстру надавачів соціальних послуг. Аналогічний обов'язок покладається на суб'єктів, які забезпечують проведення медіації як соціальної послуги, об'єднання медіаторів, які укладають з медіаторами трудові договори. З моменту внесення медіатора до Реєстру медіаторів та/або до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг в якості їх надавача, виникає спеціальна дієздатність медіаторів. Тому важливо щоб медіатори відповідали критеріям та спеціальним вимогам, встановленим об'єднаннями медіаторів та суб'єктами, що забезпечують проведення медіації, за відповідності яким вони можуть бути включені до їх реєстрів, зокрема щодо наявності спеціальної підготовки, віку, освіти, практичного досвіду тощо. Однак такі вимоги мають запроваджуватися дуже обережно і не з метою штучного звуження кола медіаторів, а з метою підтвердження рівня їх компетентності, створення платформи доступу до інформації про медіаторів, формування можливостей підвищення їх професійного рівня.

Висновки. Отже, досягнення загальної дієздатності є другою стадією формування правосуб'єктності медіатора за умови досягнення якої реалізуються його права та обов'язки. Медіатор може виступати в наступних правових статусах: 1) найманого працівника (спеціаліст, що діє «за наймом»), який діє на підставі договору, укладеного з: а) об'єднанням медіаторів; б) суб'єктом, що забезпечує проведення медіації; 2) особи, яка діє індивідуально як самозайнята особа, як: а) фізична особа – підприємець; б) особа, що провадить незалежну професійну діяльність. Дієздатність медіатора можна поділити на: загальну, яка наявна у медіатора на усіх стадіях процедури медіації незалежно від спору, на вирішення якого вона спрямована; спеціальну, що характерна тільки для конкретних видів спорів. Медіатори, які діють індивіду-

ально можуть взаємодіяти з об'єднаннями медіаторів та суб'єктами, які забезпечують проведення медіації, також і на договірній основі. Загальна дієздатність медіатора виникає з моменту його реєстрації як фізичної особи – підприємця або особи, яка здійснює незалежну професійну діяльність (перелік за кодом 74.90 КВЕД-2010), а в разі укладення з ним трудового договору – взяття на посаду медіатора (за кодом професії КП 2442.2 Національного класифікатора України ДК 003:2010). З метою приведення ПК України у відповідність до абз. 2 ч. 2 ст. 11 Закону України «Про медіацію» пропонуємо доповнити пп. 14.1.226 п. 14.1 ст. 14 ПК України після слів «адвокатів» через кому словом «медіаторів» з метою розширення видів незалежної професійної діяльності. Також потребує врегулювання ситуація, за якої, з однієї сторони, загальна дієздатність медіатора виникає з моменту його реєстрації як фізичної особи – підприємця без пред'явлення сертифіката про проходження базової підготовки (в тому числі при взятті на облік податковим органам), а з другої сторони, вона не зобов'язана бути зареєстрована у хоча б одному Реєстрі медіаторів або як надавач соціальних послуг. В інших випадках набуття загальної дієздатності медіатора особою надається сертифікат про проходження медіації. Таким чином, не сприяє становленню інституту медіаторів відсутність єдиних підходів до набуття статусу медіатора (їх загальної дієздатності) та відсутність Загального реєстру медіаторів, адміністратором якого могло б виступати Міністерство юстиції України. Набуття ж спеціальної дієздатності є факультативним і обумовлене внесенням медіаторів до відповідних реєстрів медіаторів, які ведуть суб'єкти, які забезпечують проведення медіації у відповідних сферах, та об'єднання медіаторів, зокрема за певним напрямом їх діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Можайкіна О.С. Медіатор у врегулюванні конфлікту: окремі аспекти правового статусу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2018. № 36, Том 2. С. 61–63.
2. Вікторчук М.В. Медіація як альтернативний спосіб вирішення господарських спорів в Україні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2016. № 3 с. 168–177.
3. Закон України «Про медіацію» від 16 листопада 2021 року № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>

4. Єршоменко Г. Медіація альтернативний спосіб розв'язання конфліктів, або і вівці цілі і вовки не голодні як спосіб вирішення спорів. *Маркетинг в Україні; Український Центр Медіації*. 2009. № 5. С. 67–70. URL: <http://ukrmediation.com.ua/files//Madiacija.pdf>.
5. Скакун О.Ф. Теорія права і держави : підручник. 4-те вид. Київ : Алерта, 2016. 528 с.
6. Донченко О., Грекул-Ковалик Т. Правосуб'єктність як формальна властивість суб'єкта права. *Юридичний вісник*. 2022. № 2. С. 131–138.
7. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
8. Кодекс законів про працю України № 322-VIII від 10.12.1971 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
9. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
10. ФОП – «спрошенець» не включає до осіб, що перебувають з ним у трудових відносинах, працівників, які виконують роботи за договорами підряду. Головне управління ДПС у Дніпропетровській області, опубліковано 22 вересня 2021 о 09:35. URL: <https://dp.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/504225.html>
11. Супрун Г. Зарубіжний досвід підготовки медіаторів та можливості його застосування в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 1. С. 34–37.
12. Зміна № 6 до Національного класифікатора України ДК 003:2010 «Класифікатор професій», затверджена Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 26.10.2017 року № 1542. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1542731-17#n9>
13. Національний класифікатор України «Класифікатор професій» ДК 003:2010: наказ Держспоживстандарту України від 28.07.2010 р. № 327. *База даних «Законодавство України». Верховна Рада України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va327609-10>
14. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
15. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон України від 15 травня 2003 року № 755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>
16. Щодо обліку самозайнятої особи як медіатора. Головне управління ДПС у Житомирській області 20 червня 2023. URL: <https://zt.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/685623.html>
17. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 2 червня 2011 року № 3460-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>
18. Порядок проведення конкурсного відбору медіаторів, які залучаються центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги, затверджений наказом Мін'юсту від 28.11.2022 року № 5298/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1500-22#Text>
19. Правила медіації Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України. 2023. URL: https://icas.org.ua/wp-content/uploads/Pravyla-mediatsiyi_UA.pdf
20. Про нотаріат : Закон України від 2 вересня 1993 року № 3425-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>
21. Про соціальні послуги: Закону України від 17 січня 2019 року № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#n482>
22. Державний стандарт соціальної послуги посередництва (медіації), затвердженого Наказом Міністерства соціальної політики України від 17.08.2016. № 892.
23. Порядок формування, ведення та доступу до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 2021 року № 99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/99-2021-p#Text>